ДО ОСОБЛИВОСТЕЙ КЛАСИФІКАЦІЇ ЖІНОЧОГО НАТІЛЬНОГО ОДЯГУ УКРАЇНЦІВ ПОДІЛЛЯ

Лілія Іваневич

УДК 391-055.2(477.43/.44)

Завдяки аналізу відомих і маловідомих праць у статті висвітлено проблему формування загальної та єдиної класифікації жіночого натільного одягу українців Поділля. Подано порівняльну характеристику й наукову оцінку різноманітних джерел XX — початку XXI ст., присвячених дослідженню української народної сорочки та особливостей її класифікації.

Ключові слова: народний натільний одяг, українці Поділля, жіночі сорочки, історіографія, класифікація, рукав, горловина, пазуха, манжети, комірець.

On the basis of analysis of famous and unknown works the problem of formation the general and single classification of women's body clothes of Podillya Ukrainians is shown in the article. The comparative characteristic and scientific valuation of various sources in the XXth — the beginning of the XXIst century is done which is dedicated to the study of Ukrainian national shirt and peculiarities of its classification.

Keywords: national body clothes, Ukrainians of Podillya, women's shirts, historiography, classification, sleeve, armhole, bosom, cuff, collar.

Загальновідомо, що єдиним різновидом традиційного натільного одягу українського народу як чоловічого, так і жіночого була сорочка. Причому найстаріші сорочки українців, зокрема подолян, мали тунікоподібний крій. Однак у процесі історичного розвитку кількість способів крою й різновидів оздоблення, особливо жіночих вишиванок, значно збільшилася. Уже наприкінці XIX — на початку XX ст. етнографи, історики, мистецтвознавці та інші науковці почали звертати увагу на оригінальність і розмаїття традиційних сорочок українок. Актуальність дослідження цього типу народного вбрання відтоді не зникала, хіба що в певний період зменшувалася. Але то були вимоги складного часу, коли все, що стосувалося ідентифікації нації, вважалося проявом націоналізму. Незважаючи на це, вивчення особливостей конструктивного рішення та декорування натільного одягу й до сьогодні вважається актуальною темою, а надто локальні аспекти розглядуваної проблематики.

Однак пізнання специфіки крою і характерних ознак пошиття жіночих сорочок вимагає створення чіткої класифікації. Певною мірою це питання розглядалося у ґрунтовних працях таких науковців, як В. Білецька [2], К. Матейко [11], Р. Захарчук-Чугай [6], Н. Даниленко [13], Т. Кара-Васильєва [7], Г. Кожолянко [8], М. Білан і Г. Стельмащук [1], Л. Лиганова [10], Л. Булгакова-Ситник [3], Т. Ніколаєва [12], З. Васіна [4], Є. Причепій і Т. Причепій [5] та О. Косміна [9]. Попри все, до цього часу практично не створено єдиної загальної класифікації традиційних вишиванок українок за усіма ознаками їх конструктивного рішення. З огляду на це, саме формуванню такої класифікації присвячена наша стаття на прикладі великого різноманіття народних жіночих сорочок українців Буковинського, Західного, Східного та Центрального Поділля, що і визначає її новизну. За результатами вивчення й аналізу значної кількості колекцій сорочок з фондів подільських обласних і районних музеїв та науково-дослідницьких лабораторій ми мали змогу об'єднати, вдосконалити й розширити існуючі класифікації та створити свою, найбільш практичну для використання в подальших наукових дослідженнях.

Уперше загальну класифікацію українських традиційних жіночих вишиванок запропонувала В. Білецька [2, с. 52—57]. Залежно від типу крою плечової частини виробу дослідниця виділила чотири різновиди сорочок: туніко-

подібні, з уставкою (вставкою, поликом), з цільнокрійним рукавом та на кокетці. Тунікоподібні сорочки авторка вважала найархаїчнішим типом сорочок, для пошиття яких довге полотно складалося так, щоб обидві частини були рівними, на плечах без швів, на заломі утворювалася вирва для голови. Тунікоподібні як чоловічі, так і жіночі сорочки шили без коміра з простою обшивкою навколо вирізу горловини. Окремо до перегнутого полотнища пришивалися під прямим кутом довгі широкі рукави, як правило, без чохлів (манжет), бочки — прямокутні смужки полотна, за допомогою яких розширювали стан сорочки, та підрукавні клинці (ластки) — прямокутні смужки полотна, за допомогою яких розширювали рукава сорочки. Хоча побутували і варіанти тунікоподібних жіночих сорочок без бочків та ласток. Уставкові сорочки В. Білецька поділяла на два типи: сорочки з уставками, пришитими до основного полотнища по основі, та сорочки з уставками, пришитими по пітканню. Сорочки з уставками найчастіше призбирували біля шиї, рукава пришивали під прямим кутом до стану й уставки. У сорочках із цільнокрійним рукавом або безуставкових рукава кроїли суцільно з уставками з одного полотнища і пришивали паралельно до стану (по основі). Ці сорочки характеризувалися густими зборками біля шиї, стоячим коміром, іноді боковою застібкою та розрізом, або зовсім не мали коміра. Згідно досліджень ученої, уставкові й безуставкові сорочки набули поширення на території України на початку XIX ст., на відміну від сорочок на кокетці, котрі ввійшли в побут українок наприкінці XIX — на початку XX ст. У цих сорочках кокетку викроювали на ширину спинки, до якої пришивали переднє і заднє полотнища. У порівнянні з плечовою частиною, конструктивне вирішення стану жіночої народної сорочки було простішим і визначалося насамперед кількістю полотнищ. У сорочках східнослов'янських теренів залежно від ширини домотканого полотна їх могло бути від трьох до шести (пізніше від двох), і розміщувалися вони симетрично або не симетрично відносно центру фігури. Стан стародавніх українських сорочок зшивали найчастіше з трьох, рідше чотирьох полотнищ, причому в об'ємі сорочка складала 140—145 см, а довжина мала бути такою, щоб поділ (низ, пелена) обов'язково виглядав з-під іншого одягу. У жіночих сорочках могла бути й додаткова довжина, яка служила напуском у поясі. Стан сорочки робили або суцільним (додільна сорочка) або відрізним (сорочка до підточки). Сорочка з відрізним станом складалася з двох частин: верхньої (станок, чохлик) та нижньої (підточка, підтичка).

Відома дослідниця К. Матейко вперше комплексно й ґрунтовно вивчила й проаналізувала український народний одяг [11, с. 49—62]. Вона виокремила три конструктивні типи жіночих сорочок: тунікоподібні, з уставками і з кокеткою. Тунікоподібні сорочки вона поділила на сорочки з бочками та без бочків. Серед уставкових сорочок розрізняла сорочки з уставками, пришитими по основі або по пітканню, та сорочки з рукавами з підрукавними клинцями або без них. На Київщині, Поділлі й Полтавщині авторка виділила четвертий тип сорочок — це сорочки з суцільним рукавом, зібрані навколо шиї і морщені на нитку (так звані сорочки-морщинки). За довжиною, згідно досліджень К. Матейко, сорочки були додільні (суцільні), сорочки до підточки (з двох частин: станка і підточки) та короткі сорочки (переважно з кокеткою). Окрім цього, вона класифікувала сорочки за:

- способом сполучення полотнищ на плечах. Це сорочки з призбирюванням горловини біля коміра (уставкові і безуставкові) та кроєні в перекидку (тунікоподібні);

- способом розміщення розрізу — пазушки, яка може бути посередині станка, збоку — на одному зі швів, на плечовому шві або іноді навіть на спині;

- формою коміра. Це сорочки зі стоячим коміром, викладеним коміром, пишно зібраною горловиною на вузеньку обшивку або на нитку, зовсім без коміра, з круглим або чотирикутним вирізом горловини (каре);

- способом оформлення рукавів. Це сорочки з вільними рукавами, з рукавами на манжетах або рукавами, зібраними на нитку з лиштвою.

Доктор мистецтвознавства Р. Захарчук-Чугай, вивчаючи українську народну вишивку західних областей України, зауважила, що розміщення вишивок на рукавах жіночих сорочок залежить від їх крою та характеру призбирування горловини. Автор виділила лише три основні групи сорочок: тунікоподібні, уставкові та безуставкові, оминувши сорочки на кокетці [6, с. 86].

За кордоном у 1992 році побачила світ цікава колективна робота «Український народний одяг» під редакцією Н. Даниленко. Автори класифікували сорочки за будовою її основи на додільні (святкові) і до підточки (буденні). За різновидом плечового шва вони виокремили такі три типи: сорочки до уставки, сорочки з суцільним рукавом та сорочки-хлоп'янки (без плечових швів), тобто також не врахували сорочки на кокетці. Проте до кожного типу сорочок було додано особливості їх конструктивного рішення. Так, сорочки до уставки та сорочки із суцільним рукавом характеризувалися ластками, манжетами (чохлами, дудами, оторочками) або їх відсутністю (з обшивкою), коміром-стійкою, відкладним коміром або оформленням горловини обшивкою і двома петлями для стрічки. Сорочки-хлоп'янки шили без плечового шва з прямим рукавом, без коміра з обшивкою горловини і двома петлями для шнурка, з ластками та з бочками або без бочків [тобто як тунікоподібні. — *Л. І.*]. Сорочки також різнилися довжиною (довгі — до долу, середні — під коліна) та шириною рукавів (широкі і вузькі) [13, с. 266—267]. Крім цього, на Поділлі були поширені сорочки з морщинками — це уставкові або безуставкові сорочки, зібрані навколо шиї і морщені на нитку [13, с. 103].

Видатний мистецтвознавець Т. Кара-Васильєва класифікувала сорочки за трьома видами: тунікоподібні, поликові та без уставки з суцільним рукавом [7, с. 7—8]. Причому в останньому виді сорочок, підкреслювала науковець, рукав пришивався паралельно до станка і призбирувався разом із вирізом горловини. Поликові сорочки були з пухликами (пухлики — це зібране полотно у верхній частині рукава, що пришивається до уставки в декілька рядів у зиґзаґи між зборками) та без пухликів, призбирані навколо шиї або з коміром.

Історик та етнограф Г. Кожолянко в монографії, присвяченій етнографії Буковини, за різновидом основи сорочок теж поділяв їх на додільні і до підтички (верхня частина — стан, станок, попоясниця, а нижня — подолки, підтичка). На території Буковини в XIX — першій половині XX ст., згідно з дослідженнями вченого, побутували такі типи жіночих сорочок, як морщянки з суцільнокрійним рукавом або з уставкою, тунікоподібні — хлопнянки і сорочки на кокетці. Причому сорочка із суцільнокрійним рукавом називалася «безполикова морщянка», «безполикова зморщенка» або «безполикова морщенка». У свою чергу сорочка-морщянка з уставкою називалася «сорочка з уставкою», «плечикова», «рукагіянка», «поликова морщянка», «поликова зморщенка» або «поликова морщенка». Конструктивною особливістю безполикової сорочки було те, що основні частини станка збиралися зверху на шнурок, утворюючи викот з густими зборками. А в поликовій сорочці зборки на викоті зашивалися на планку шириною в 1 см. Також нижній край рукава сорочки-морщянки обов'язково збирався «в чохлу» або «в зморшку». У придністровській зоні Буковинського Поділля були поширені морщянки з дуже високими уставками, іноді аж до 20 см. До того ж з трьох боків навколо полика вшивалась вишита смужка полотна шириною 1,5 см у вигляді рамки, що відокремлювала полик від інших частин рукава [8, с. 241].

Дослідниці М. Білан і Г. Стельмащук класифікували сорочки за конструктивним вирішенням уже на чотири головні типи: перекидні, вуставкові, сорочки, в яких рукав був викроєний одночасно з вуставками, та сорочки на кокетках (гестках) [1, с. 78—79]. Найдавнішими вони вважали перекидні сорочки, які

шили з одного полотнища, складеного вдвоє. Отже, це тунікоподібні сорочки, названі авторами по-іншому через спосіб їх пошиття (полотно складали, тобто перекидали навпіл). Надалі перекидна сорочка удосконалювалася у вуставкову, уставкову або поликову. Серед уставкових сорочок дослідники виокремлювали додільні (інша назва — вильотні) та з підточкою. Для плечової частини поликової сорочки викроювали прямокутну вставку — полик, уставку, вуставку у вигляді однієї четверті полотнища, який перегинали по основі й ділили надвоє. Також у цьому типі сорочок науковці вирізняли такі різновиди комірів: стійки, виложисті з заокругленими або прямими кінчиками. Інші типи сорочок могли бути без коміра, з обшивкою або без неї. У сорочках на кокетках горловина мала овальний або квадратний вирізи без коміра, з коміром-стійкою чи з виложистим коміром. Низ рукавів усіх типів сорочок, крім перекидної, завершувався обшивкою, чохликами або був прямий.

Дослідниця традиційного вбрання українців Л. Лиганова теж виділяла чотири типи жіночих сорочок [10, с. 8—14], як і В. Білецька, К. Матейко, М. Білан та Г. Стельмащук. Зокрема, тунікоподібні, з уставкою, з цільнокрійним рукавом та на кокетці. У свою чергу в сорочках з уставкою вона виокремлювала два підвиди: з плечовою вставкою, пришитою по основі, та з плечовою вставкою, пришитою по пітканню. А в сорочках із цільнокрійним рукавом вирізняла два типи: прямий рукав пришивали тільки по основі та призбирували його по всій ширині разом з пілками стану; верхня частина рукава мала форму вставки, рукав пришивали або по основі, або по пітканню. Рукав міг бути вузьким (в одне полотнище) або широким (у півтора полотнища). Крім цього, автор класифікувала сорочки за:

- оформленням горловини на сорочки з комірцем та без комірця;

- формою комірців на сорочки з комірцем стоячим або відкладним;

- формою вирізу горловини на сорочки з квадратним або круглим вирізом горловини;

- за способом оформлення низу рукавів на сорочки з рукавами без манжет (незібрані прямі), сорочки з рукавами, призібраними шнурком у вузькі зборки-манжети, сорочки з рукавами з широкими манжетами, сорочки з рукавами, призібраними на нитку з наступною обшивкою вузькою смужкою полотна.

Т. Ніколаєва згрупувала сорочки за основною ознакою конструктивного рішення натільного одягу також в чотири різновиди: тунікоподібні, із плечовими вставками, з суцільнокроєними рукавами та на кокетці [12, с. 115—117]. Локальна специфіка основних типів крою, на її думку, виявилася у способі поєднання плечової вставки та рукава зі станом, у розмірі та формі вставки, рукавів та ласток, у характері призбирування верхньої частини рукава та горловини, в оформленні коміра та низу рукавів — манжет; у горизонтальному чи вертикальному членуванні стану сорочки. Плечові вставки мали прямокутну, пізніше трапецієподібну форму і вшивалися по основі або по пітканню стану сорочки. І хоча на значній території України побутували обидва види уставкових сорочок, сорочка з уставками по основі була більш поширеною, а тому вважалася справжньою «українською». За шириною уставка сягала або половини ширини домотканого полотнища, або всієї його ширини. Уставка шириною в половину полотнища вшивалася разом із рукавом як по основі, так і по пітканню стану сорочки. При повній ширині полотнища уставка пришивалася лише по основі. Існувало два варіанти пришиття рукава до уставки: без призбирування рукава або з призбируванням у дрібні збірки (пухлики). Особливістю подільської жіночої уставкової сорочки було те, що уставка шириною в половину полотнища була досить довгою, а вузький (в одне полотнище) рукав пришивався до неї незбираним. Це надавало сорочці об'єму в плечах та занижувало лінію рукава. Отже, форма поликових сорочок визначалася довжиною і шириною уставки та шириною рукава. Сорочки з суцільнокрійним рукавом були двох типів (обидва по-

бутували в центральних районах України). Частина рукава першого типу сорочок мала форму уставки, і рукав міг пришиватися або по основі, або ж по пітканню. Рукав другого типу сорочок призбирувався по всій ширині разом із горловиною та пілками стану і пришивався лише по основі. Рукав безуставкових сорочок міг бути вужчим (в одне полотно) або ширшим (у півтора полотна). Об'ємність верхньої частини сорочки залежала від розміру ласток. Наскільки ширшим робився рукав, настільки меншою була ластка. Сорочка на кокетці, вважає Т. Ніколаєва, продовжує розвиток народного крою сорочок з плечовими уставками, пришитими по пітканню. Також дослідниця класифікує сорочки за іншими локальними ознаками, а саме:

- за цільністю стану сорочки були додільні (стан сорочки суцільний) та до підтички (стан сорочки відрізний);

- за оформленням горловини сорочки були з рясно призбираною горловиною; сорочки без коміра (призбираний викот овальної або квадратної форми горловини обшивався тасьмою або вузькою смужкою полотна, на кінцях обшивки робилися петлі, крізь які протягувалася стрічка для зав'язування); сорочки з коміром-стійкою; сорочки з відкладним коміром;

- за оформленням низу рукавів сорочки були з рясно призбираними рукавами і викінченими відповідно обшивкою або манжетом (чохли — «чохлисті сорочки»); сорочки з рукавами, що завершувалися манжетами, зібраними у збори (брижі) і викінченими оборкою.

Дослідниця З. Васіна виокремлювала тунікоподібні, уставкові (з плечовими вставками), безуставкові (суцільні з уставкою рукава) сорочки та сорочки на кокетці [4, с. 247–248]. Причому сорочка на кокетці під впливом міської моди отримала ще іншу назву — талійка. Розділяла автор жіночі сорочки й за конструктивними особливостями основи сорочки (додільні та до підточки), горловини (без коміра та стоячим або відкладним коміром) та низу рукавів (прямі рукава, призбирані рукава з манжетами або без).

Подільські науковці Є. Причепій і Т. Причепій, вивчаючи вишивку Східного Поділля, підкреслювали, що для цієї подільської території були характерні переважно два типи сорочок: без уставки та гестки [5, с. 51].

Дослідниця традиційного вбрання українців О. Косміна також виділила чотири різновиди сорочок: тунікоподібні, з уставкою, з цільнокрійним рукавом та на кокетці [9, с. 113]. Окремо авторка описала інші локальні конструктивні особливості жіночих сорочок без формування загальної класифікації натільного одягу.

Більш чітку та розгалужену класифікацію вишиванок запропонувала Л. Булгакова-Ситник [3, с. 186–187]. За особливостями крою вона виділила такі важливі елементи жіночої сорочки: 1) оформлення плечової частини, 2) пазушного розрізу, 3) вирізу горловини, 4) низу рукавів.

За оформленням плечової частини авторка розрізняла такі групи сорочок: без плечових швів (тунікоподібні), з плечовими вставками (суцільнокроєними з рукавом, пришитими по основі чи по пітканню), з нагрудною чи плечовою кокеткою.

За оформленням пазушного розрізу виокремлювала такі сорочки: без застібки, із застібкою, із застібкою, прикритою манишкою, без пазушного розрізу.

За оформленням вирізу горловини поділяла сорочки на підгрупи:

- без коміра — навколо шиї зібрані і морщені на нитку (сорочки-морщинки), з обшивкою, без обшивки, з випущеною оборкою;

- з коміром — з пришитим коміром-стійкою; коміром-стійкою, утвореним зібраними та скріпленими вишивкою «по брижах» збирочками; пришитим виложистим коміром.

За оформленням низу рукавів вирізняла сорочки: з пришитими прямими манжетами; з манжетами, утвореними зібраними і вишитими «по брижах» дрібними складочками; з призбираними під облямівку краями; з випущеною шлярочкою або пришитою оборкою; незібрані на зап'ясті (холошні).

Хоча запропонована Л. Булгаковою-Ситник класифікація жіночих вишиванок є найбільш розширеним з усіх наведених вище варіантів, проте також не є досконалою. Крім цього, науковець об'єднала уставкові й безуставкові сорочки в одну групу, однак вони мають різні конструктивні рішення і власні підгрупи, що випливає з вищезазначених досліджень.

Тому на основі глибокого аналізу опрацьованих робіт вітчизняних і зарубіжних учених та за результатами ґрунтовного вивчення значної кількості колекцій жіночих сорочок із фондів подільських краєзнавчих, етнографічних, художніх обласних і районних музеїв та науково-дослідницьких лабораторій при вищих навчальних закладах Буковинського, Західного, Східного й Центрального Поділля нами здійснена спроба сформувати найбільш повну класифікацію натільного одягу подолян.

Отже, традиційні жіночі сорочки українців Поділля можна класифікувати за такими основними ознаками:

I. За способом крою:

1) основи сорочки; 2) плечової частини; 3) пазушного розрізу; 4) вирізу горловини; 5) низу рукавів; 6) низу сорочки.

II. За формою:

1) вирізу горловини; 2) рукавів.

III. За довжиною:

1) сорочки; 2) рукавів.

I. За способом крою основи сорочки подільські жіночі вишиванки поділяли на:

- додільні (вильотні) — сорочки з суцільним станом, які шили з одного шматка полотнища;

- сорочки з підточкою (підтичкою) — з відрізним станом, складалися з двох частин: верхня частина (станок, чохлик, попоясниця) була з тонкого полотна, а нижня (підточка, підтичка, подолки) — з грубшого полотна (із метою економії та практичності, тому що підточка зношувалася швидше ніж верх);

- сорочки до підточки, які одягали окремо від підточки (підточку шили у вигляді спідниці також із полотна).

До речі, святкову й обрядову (весільну, «на смерть») жіночу сорочку не розділяли поперечним швом на дві частини, як буденну, а завжди шили додільною. Це пояснюється віруваннями праукраїнців у те, що шов міг переділити життєвий шлях людини. Хоча буденна сорочка теж могла бути додільною, якщо це була зношена святкова сорочка.

За способом крою плечової частини розрізняють такі типи жіночих сорочок:

- без плечових швів, кроєні в перекидку (тунікоподібні, перекидні, хлоп'янки або хлопнянки) сорочки були двох варіантів: з бочками нижче рукавів по основі або без бочків;

- з плечовими вставками (уставкові, вуставкові або поликові сорочки з вставками спочатку прямокутної, а пізніше трапецієподібної форми) двох варіантів:

- вставки пришиті по основі або по пітканню;

- вставки пришиті до рукава без його призбирування або з призбируванням верхньої частини рукава у декілька рядів дрібних збірок із зиґзаґами між ними (уставкові сорочки з пухликами);

- із суцільнокрійним рукавом (безуставкові, безвуставкові або безполикові сорочки) двох варіантів: у першому — прямий рукав пришитий лише по основі та призбираний по всій ширині разом з пілками стану (рукав-реглан); у другому — верхня частина рукава мала форму вставки, а рукав пришивали або по основі або по пітканню;

- з нагрудними, плечовими або нагрудно-плечовими кокетками чи гестками (сорочки на кокетці, сорочки-гестки).

За способом крою пазушного розрізу бувають такі групи жіночих сорочок:

- без пазушного розрізу: без застібки; із застібкою збоку на плечі; із застібкою ззаду на спині (хоча застібки на плечовому шві або на спині подекуди розглядають як своєрідні способи розміщення розрізу пазушки);

- з одним пазушним розрізом по центру: без застібки; із застібкою на один або декілька ґудзиків; із зав'язками — стрічками, шнурками

(які стягують по всій довжині горловини або які вставлені у дві петлі чи пришиті біля пазушного розрізу); з наполовину зашитим пазушним розрізом із застібкою чи зав'язками;

- з одним пазушним розрізом збоку із застібкою, прикритою манишкою (накладна застібка);

- з двома пазушними розрізами з обох боків, один з яких зашитий, а інший — на застібці.

За способом крою вирізу горловини жіночі вишиванки Поділля поділяються на підгрупи:

- без коміра: з незібраною горловиною з обшивкою або без обшивки; з пишно зібраною горловиною на вузеньку обшивку або на нитку (сорочки з морщинками, сорочки-морщинки, морщянки, зморщенки чи морщенки були як уставкові так і безуставкові); з випущеною оборкою (шляркою);

- з коміром: з пришитим коміром-стійкою; коміром-стійкою, утвореним зібраними та скріпленими вишивкою «по брижах» зборочками; виложистим (відкладним, викладеним) коміром (з гострими чи заокругленими кутиками), пришитим по всій довжині горловини без основи або на стійці чи пришитим лише до передньої частини горловини; виложистим коміром, обшитим навколо по всій довжині шляркою.

За способом крою низу рукавів сорочки подолянок бувають такі:

- без манжет, вільні незібрані на зап'ясті прямі рукави (холошні);

- з призбираними на нитку або під облямівку (вузьку обшивку) краями (так звані рукава, зібрані «в чохлу» або «в зморшку» сорочки-морщинки);

- з випущеною шляркою або пришитою оборкою;

- з пришитими прямими без оборки або з оборкою манжетами (чохлами, дудами): до призібраних у складки або дрібні зборки (брижі) рукавів чи до рукавів, закладених у застрочені середньої ширини складки;

- з манжетами, утвореними зібраними дрібними зборками (брижами);

- з манжетами, утвореними закладеними та застроченими середньої ширини складочками.

За способом крою низу розрізняють жіночі сорочки:

- без бічних клинців;

- з бічними клинцями: з одного боку або по обидва боки, пришитими від талії до самого низу або від долу догори на одну третину довжини підточки;

- з розрізом з одного або двох боків;

- зі шляркою з домотканого полотна, фабричним або вив'язаним гачком мереживом по низу.

II. За формою вирізу горловини виділяють сорочки українок Поділля з прямокутним, квадратним, круглим, овальним або трапецієподібним вирізом.

За формою рукавів зустрічаються жіночі сорочки з:

- широкими рукавами (у півтора полотнища);

- вузькими рукавами (в одне полотнище, більш характерні для Поділля);

- з підрукавними клинцями (ластками, ластовицями);

- без підрукавних клинців;

III. За довжиною подільські жіночі сорочки поділяються на:

- довгі (довгополі);

- середньої довжини (під коліна);

- короткі (сорочки до підточки або короткополі).

За довжиною рукавів виокремлюють такі типи сорочок подолянок:

- без рукавів;

- з короткими рукавами;

- з четвертними рукавами;

- з довгими рукавами.

Отже, аналіз фондових колекцій народного вбрання Вінницького, Тернопільського, Хмельницького та Чернівецького обласних краєзнавчих музеїв, Бершадського, Оратівського, Тиврівського та Тульчинського краєзнавчих музеїв, державного історико-культурного заповідника «Межибіж», Кам'янець-Подільського державного історичного музею-заповідника, навчаль-

но-наукової лабораторії етнології Камянець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка, навчально-наукової лабораторії з етнології Поділля Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського дає можливість стверджувати, що для українців Поділля характерні жіночі сорочки всіх типів крою. Проте, якщо на Східному Поділлі переважають безуставкові, уставкові та сорочки-гестки, то на півдні Центрального Поділля — уставкові та сорочки-гестки, а на півночі — уставкові та безуставкові вишиванки. На Буковинському Поділлі українці віддавали перевагу уставковим сорочкам-морщенкам та тунікоподібним сорочкам-хлоп'янкам. На Західному Поділлі найбільш поширеними були уставкові сорочки та також сорочки-хлоп'янки.

Запропонована класифікація, на наш погляд, найбільш повноцінно враховує всі конструктивні особливості крою традиційних жіночих сорочок українців Поділля. Хоча її цілком можна використовувати для опису характерних ознак натільного одягу будь-якого історико-етнографічного регіону України, оскільки вона є універсальною в цьому плані. З другого боку, застосування поданої класифікації значно полегшує процес дослідження й визначення локальних характеристик українських народних вишиванок для науковців, а також процес відтворення крою жіночих сорочок у сучасній інтерпретації етноодягу для прихильників національних традицій і шанувальників модних тенденцій. Загалом наведені процеси лише сприятимуть відродженню історії та культури нашої нації й формуванню справжнього громадянського суспільства зі своїми власними, а не запозиченими традиціями і звичаями.

1. *Білан М., Стельмащук Г.* Український стрій / М. Білан, Г. Стельмащук. – Л. : Фенікс, 2000. – 328 с.

2. *Білецька В.* Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментація / В. Білецька // Матеріали до етнології й антропології. – Л., 1929. – Т. XXI–XXII. – Ч. І. – С. 43–109.

3. *Булгакова-Ситник Л.* Подільська народна вишивка: етнографічний аспект / Л. Булгакова-Ситник ; [ред. О. Козакевич]. – Л. : Ін-т народознавства НАН України, 2005. – 328 с.

4. *Васіна З. О.* Український літопис вбрання : [Книга-альбом]. Т. 2. XIII – початок XX ст. : Наук.-худож. реконструкції. Текстівки, рез. англ., рос. / З. О. Васіна. – К. : Мистецтво, 2006. – 448 с. : іл.

5. Вишивка Східного Поділля : Альбом / Є. М. Причепій, Т. І. Причепій, керівник проекту Л. П. Лихач. – К. : Родовід, 2007. – 344 с. : іл.

6. *Захарчук-Чугай Р. В.* Українська народна вишивка (західні області України) / Р. В. Захарчук-Чугай. – К. : Наукова думка, 1988. – 190 с. : іл.

7. *Кара-Васильєва Т. В.* Українська сорочка. Альбом / Т. В. Кара-Васильєва. – К. : Томіріс, 1994. – 30 с. : іл.

8. *Кожолянко Г.* Етнографія Буковини. Монографія / Г. Кожолянко. – Чернівці : Золоті литаври, 1999. – 384 с. : іл.

9. *Косміна О.* Традиційне вбрання українців / О. Косміна. – К. : Балтія-Друк, 2008. – Т. І. Лісостеп. – 160 с. : іл.

10. *Лыганова Л. А.* Сорочка-вышиванка. Конец XIX – первая половина XX в. / Л. А. Лыганова. – Донецк : Апекс, 2003. – 76 с. : ил.

11. *Матейко К.* Український народний одяг / К. Матейко. – К. : Наук. думка, 1977. – 224 с. : іл.

12. *Ніколаєва Т.* Український костюм. Надія на ренесанс / Т. Ніколаєва. – К. : Дніпро, 2005. – 320 с. : іл.

13. Український народний одяг (укр. і англ. мовами) / [під ред. Н. Даниленко]. – Торонто ; Філадельфія, 1992. – 311 с.